

språkiga offentlighet och kulturarv. Det enda riksdagsparti som i modern tid konsekvent ställt sig kritiskt till att bevara det är Sannfinländarna, vilka sedan 2015 ingår i regeringen. Språkfrågan har dock hamnat i skuggan av andra svårlösta samhällsproblem. Samtidigt har Svenska Folkpartiet för första gången på 36 år inte längre några ministerposter, vilket möjligen kan vara ett dåligt omen vad gäller dess möjligheter till inflytande.

Meinander resonenerar också om EU-medlemskapets effekt på Finlands svenskspråkiga kultur och befolkning men finner att detta ännu är svårt att bedöma. Mera troligt är att förändringar som berör finlandssvenskhet även i fortsättningen främst beror på geopolitisk, ekonomisk och kulturell utveckling i Östersjöregionen och övriga Nordeuropa. Aktuella nedskärningar i den finska välfärden befarar han kan negativt riskera det kommunalt finansierade skolsystemet; sedan 1800-talet ryggraden i landets finsk- och svenskspråkiga kultur och offentliga liv. Avgörande för en mera långsiktig utveckling är enligt honom också att banden till Sverige förstärks.

Skrifterna utgör del 3 och 4 i bokverket *Finlands svenska historia* och omfattar tillsammans nära 800 sidor. Genomgående utgår de från aktuell forskningsläge och innehåller fakta och analyser inom en mängd områden – här kan bara ett fåtal tas upp. En gedigen notapparat jämte personregister ingår samt käll- och litteraturlistor – säkert till stor nytta när läsare grips av lust att gå vidare. Mina mycket positiva omdömen bör dessutom kompletteras med beskedet att skrifterna är tilltalande och genomtänkt illustrerade samt utförda i ett utmärkt tryck.

Som slutbetyg är därför ordet storverk definitivt på plats. Under lång tid kommer skrifterna vara givna referensverk på båda sidor Bottenhavet. Alla som är det minsta intresserade av svenskspråkiga delar i vårt östra nabolands moderna historia är därför bara att gratulera.

Uppsala universitet

BO G. HALL

Helena Bergman, Christian Florin & Jens Ljunggren (red.), *Känslornas revolution: Kärlek, ilska och lycka på 1970-talet* (Stockholm: Appell förlag 2017). 300 s.

Publicering av studier i känslöhistoria har tilltagit under senare år. Man får hoppas att detta är ett järtecken på att vårt forskningsfält förändras från en ibland amatörpsykologisk och alltför intuitiv hållning, när det gäller förklaringar till historiska aktörers emotionella motiv och handlingar, till en seriös analys av känslor i det förflutna. Med metoder, begrepp och analytiska

perspektiv för handen är det dags att låta den svenska historieskrivningen dyka djupt ned i känslorna. *Känslornas revolution: Kärlek, ilska och lycka på 1970-talet* är ett viktigt steg på den vägen, både när det gäller att tillhandahålla verktyg för detta uppdrag och som en insiktsfull epokskildring i sig.

I inledningen redogör Jens Ljunggren för de analytiska huvudlinjerna och aktuella begrepp på det snabbt expanderande känslöhistoriska fältet såsom "emotionologi" (P. och C. Stearns), "emotionella gemenskaper" (B. Rosenwein) och "känsloregimer" (W. Reddy), begrepp som även författarna i boken flitigt använder sig av. Ambitionen med boken är att skildra 1970-talet som en radikal epok i sig, inte som tidigare, då den ofta betraktats som en transportsträcka mellan det revolutionära 1960-talet och det politiskt trötta 1980-talet. För att kunna ta tag i det radikala inslaget under denna period bidrar känsloperspektivet med en tidigare utforskad dimension.

Kapitel ett, också författat av Ljunggren, beskriver "den emotionella utmaningen" framförallt i form av vreden som SAP stod inför under 1960- och 1970-talen. Med särskilt fokus på de vilda gruvstrejkerna 1969–1970 visar författaren hur stora delar av de ledande intellektuella, den radikala vänstern och arbetarna tydligt uttryckte sitt missnöje och sin ilska mot regeringen och dess stödparti. Till en stor grad är kapitlet en kondenserad version av Ljunggrens *Den uppskjutna vreden* från 2015, men det skissar även fram grunddragen i den känslomässiga transformationen som hela boken illustrerar. Det handlar alltså om en övergång från det trygga, men grå och förutsägbara, 1950-talet till de oroliga och upproriska 1960- och 1970-talen, då den alltmer expansiva socialpolitiken hamnade på kollisionskurs med "känslopolitiken" – en paradox som T. Erlander kallade "de stigande förväntningarnas missnöje". Analysen fokuserar på dikter, romaner, politiska tal, rapporter och reportage som genom benämning och bekräftande av politiska känslor skapade den utmaning som Palme fick bemöta.

I kapitel två behandlar Christina Florin introduktionen av nya skam- och kärleksnormer samt progressiva förhållandekonstellationer under samma period. Fokus ligger på hur dessa känsloregimer kring sex, kropp och kärlek rörde sig från marginalen till centrum av offentligheten, samt vilka som var vinnarna och förlorarna i denna process. Här visas även hur till synes emancipatoriska vinster i form av friare sexliv och sänkning av skamtrösklar i efterhand omtolkades som nederlag i det feministiska projektet. Resonemanget exemplifieras flitigt med viktiga samtida romaner (t. ex. E. Jongs *Rädd att flyga*) och filmer, dessa dock i huvudsak i illustrativt syfte. Kapitlet lyckas därför mycket väl som en epokskildring, men på en viss bekostnad av den analytiska skärpan.

I kapitel tre analyserar filmvetaren Ingrid Ryberg på djupet två homoaffirmativa 1970-tals filmer, *Böjävlar* samt *En kvinna i ditt liv är du*, som

exempel på nya sätt att omvandla känslor och subjektpositioner av homosexuella under denna tid. Det mest intressanta är de motsägelsefulla emancipatoriska och anakronistiska dragen i dessa kulturella uttryck som inte riktigt kunde "komma ut" till fullo med sitt politiska budskap i en kontext då homosexualitet fortfarande saknade erkännande både i lagstiftningen och i offentligheten. Här blir det väldigt tydligt hur eftersläpningen mellan affirmativ politik och de utestängda grupperns känslor kunde gestalta sig.

Det historiskt normkritiska perspektivet syns även i kapitel fyra där Helena Bergman studerar debatten och betänkanden som föregick 1973 års äktenskapslagstiftning. I debatten ställdes krav från olika håll på en mer avskalad och individualiserad syn på äktenskapet där skilsmässan inte skulle leda till skuldbeläggande av parterna som tidigare. Båda sidor av den politiska arenan förespråkade emellertid emotionell tillfredsställelse i äktenskapet. Inte heller i det fria åsiktsutbytet, som ägde rum bortom partipolitiska skiljelinjer, ville konservativa eller feministiska debattörer (t. ex. Grupp 8) förvisa känslor ur äktenskapslagstiftningen. Vad den striden handlade om var däremot vem som skulle ha tolkningsföreträdet när det gällde känslor i äktenskapet: parterna, familjen eller staten. Som Bergman argumenterar, känslor var (och är) oundgängliga mål och oundgängligt bränsle i politiken.

I kapitel fem beskriver Yulia Gradszkova känslorbetet och emotionella uttryck av solidaritet i den svenska Chilekommittén under 1970- och 1980-talen. Artikeln bygger till stor del på intervjuer. Det dikotomiska greppet att studera känslor kopplade till "solidaritet mot" den militära juntan (vrede, upprördhet) och "solidaritet med" dess offer eller andra aktivister (sorg, glädje) gör att resultaten blir ganska förutsägbara. Men kapitlet är problematiskt även på andra sätt. För det första, känslor uttryckta i aktuella samtal med forna aktivister behandlas här som representativa för dåvarande känslolägen och motivationer, utan att problematisera risken med *ex post*-rationaliseringar. I detta kapitel, i stället för att deklarerat att muntlig historia lämpar sig väl för känslohistoria, borde en tydligare diskussion förts om den invecklade kopplingen mellan känslohistoria, minnesforskning och *oral history*. För det andra, den gängse uppfattningen om emotionell gemenskap som tillämpas här – och som oavsiktligt påminner om M. Webers kategori av *Gemeinde* i karismatiskt ledarskap – krockar med Rosenweins snävare definition av emotionell gemenskap, som andra författare i boken använder. Den här slentrianmässiga begreppsanvändningen syns även i bruket av ordet medkänsla, som likt ordet solidaritet här behandlas som en känsla i sig. Intrycket av kapitlet blir därför att känsloperspektivet endast är en tunn och omotiverad fernissa över en annars intressant beskrivning av hur solidaritetsarbetet gick från en period dominerad av aktivism till ett långsiktigt politiskt projekt.

Avslutningsvis, kapitel sex och sju fokuserar på "management" av svenskarernas hjärtan, för att använda A. Hochschilds uttryck, och arbetslivets "nya tekniker av självet" som dök upp under 1970- och 1980-talen. Först ut är Kristoffer Ekberg som behandlar en viktig övergång i frågan vilka känslor som relaterades till arbetet under denna period. Hans material består av dels intervjuer med personer i två landsbygdskollektiv, genomförda under 1970-talet, dels publicerade konferensserier som en rad företag anordnade under det tidiga 1980-talet. Ekberg visar skickligt att under denna period omvandlades arbetsglädjen från att vara en del av självförverkligandet och ett medel för helhetsupplevelsen av livet till att bli en emotionell drivkraft i marknadens tjänst där *New Age*-tankar tjänade nyliberala syften. I det sista kapitlet fokuserar Linnea Tillema på den sensitivitetsträning som svenska chefer och direktörer erbjöds under 1970-talet. Dessa kurser ämnade introducera en ny, egalitär arbetsplatskultur i svenska företag och myndigheter genom förändrade känslonormer. Den stora förtjänsten med kapitlet är att författaren på djupet studerar känsloutenticitet, som i boken ofta lyfts som ett viktigt motto under 1970-talets känslorevolution. Vilka tekniker skulle man använda för att åstadkomma denna autenticitet? Bidrog den verkligen till demokratiseringen av maktrelationer i arbetslivet? Här avslöjas denna autenticitet som ännu en känslokonvention med tvivelaktig innebörd. I det mer generella perspektivet skissar Ekberg och Tillema fram den emotionella och psykiska problematiseringen, som Foucault skulle säga, av omställningen från industrialism till tjänsteekonomi där personlig företagsamhet, kreativitet, psykosociala kostnader och emotionell tillväxt gjorde sig gällande.

Till slut måste ett par ord ägnas åt volymens form, som gör att hjärtat smälter på sonen till en typograf. Det är ett sant nöje att hålla det vackert inbundna bandet i handen, i trevligt oktavformat och med ett tecknat elegant omslag. Det kompletteras med illustrationer av väl utvalda tidningsklipp, bokomslag och fotografier från epoken inskjutna mellan bidragen – illustrationer som också aktivt används i bidragen. Även det brandgula färgtemat i boken och det röda snittet av bokblockets skurna sidor gör att man känner sorg för hur sällan våra fackböcker ges ut som tilltalande objekt i sig, ämnade behaga både handen och ögat. Redaktörerna och författarna, men även formgivarna och förlaget, får bara gratuleras för denna klartänkta, idérika och häpnadsväckande volym.

Göteborgs universitet

WOJTEK JEZERSKI